

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KARINĖS JĖGOS NAUDOJIMO STATUTO 1, 2, 8, 10
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR STATUTO PAPILDYMO 18 STRAIPSNIU ĮSTATYMO IR
LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS REZERVŲ ĮSTATYMO NR. VIII-1908 13
STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos karinės jėgos naudojimo statuto 1, 2, 8, 10 straipsnių pakeitimo ir Statuto papildymo 18 straipsniu įstatymo projektu (toliau – Projektas) ir Lietuvos Respublikos valstybės rezervo įstatymo Nr. VIII-1908 13 straipsnio pakeitimo įstatymo projektu (toliau kartu – Projektai) siūlomas teisinis reguliavimas grindžiamas poreikiu prisitaikyti prie pasikeitusios saugumo aplinkos Europoje po Rusijos invazijos į Ukrainą 2022 m. ir išaugusios karinės grėsmės rytiniame NATO flange. Lietuvos kariuomenė kartu su sąjungininkių pajėgomis, saugodama ir gindama valstybės teritoriją, yra pasirengusi panaudoti karinę jėgą prieš kylančias grėsmes, įskaitant karinius bepiločius orlaivius ar kitas pavojingas priemones.

Pažymėtina, kad pastaruosiu metu Lietuvos kariuomenė vis dažniau pasitelkiama padėti civilinėms institucijoms valdant įvairias saugumo situacijas. Lietuvos kariuomenė prisideda prie valstybės sienos apsaugos stiprinimo, siekiant apsaugoti Lietuvą ir Europos Sąjungą nuo neteisėtos migracijos srautų, dalyvauja užkardant iš Baltarusijos į Lietuvos teritoriją oro balionais gabenamą kontrabandą bei vykdo kitas pagalbos civilinėms institucijoms užduotis. Šių užduočių vykdymas didina tikimybę, kad naudojant karinę jėgą gali būti padaryta žala tretiesiems asmenims. Tokių situacijų regione jau buvo – 2025 m. rugsėjo mėnesį Lenkijoje, panaudojus karinę jėgą siekiant neutralizuoti Rusijos Federacijos bepilotų orlaivį, buvo apgadintas gyvenamasis namas.

Tokiais ir panašiais atvejais nukentėję tretieji asmenys neturi realios galimybės išieškoti patirtos žalos iš asmenų, prieš kurių neteisėtus veiksmus buvo panaudota karinė jėga. Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą žalos našta faktiškai tektų nukentėjusiam asmeniui, nors žala atsirado dėl valstybės institucijų teisėtų veiksmų užtikrinant valstybės ir visuomenės saugumą.

Siekiant išlaikyti visuomenės pasitikėjimą Lietuvos kariuomene ir sąjungininkių ginkluotosiomis pajėgomis, taip pat siekiant sumažinti galimą socialinę įtampą tarp visuomenės ir Lietuvos kariuomenės atsiradus žalai dėl karinės jėgos panaudojimo, turėtų būti numatyta galimybė kilusią žalą kompensuoti. Pažymėtina, kad šiuo metu žala atlyginama pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą (toliau – CK), tai yra, žala atlyginama, kai yra padaryta neteisėtais veiksmais – teisėtais veiksmais padaryta žala neatlyginama. Atsižvelgiant į tai, tikslinga nustatyti reguliavimą, kuris sudarytų sąlygas kompensuoti subjektų patirtą žalą dėl teisėtais veiksmais panaudotos karinės jėgos. Aiškus ir operatyvus žalos kompensavimo mechanizmas leistų greitai ir skaidriai spręsti žalos klausimus, palaikytų teigiamą Lietuvos kariuomenės ir sąjungininkių ginkluotųjų pajėgų įvaizdį visuomenėje net ir sudėtingų saugumo situacijų ar karinės jėgos panaudojimo atvejais. Be to, valstybei prisiėmus dalį atsakomybės už visuomenės patiriamus nuostolius tais atvejais, kai karinė jėga panaudojama siekiant apsaugoti valstybės saugumą ir visuomenės interesus, būtų išlaikomas visuomenės solidarumas su valstybės gynybos politika ir stiprinama piliečių parama gynybos pastangoms.

Sprendžiant žalos kompensavimo klausimą, taip pat siekiama sudaryti palankesnę teisinę aplinką Lietuvoje veikiančioms sąjungininkių pajėgoms. Aiškiai reglamentuota žalos kompensavimo tvarka, įskaitant valstybės sprendimą tam tikrais atvejais iš valstybių sąjungininkių nereikalauti

atlyginti išlaidų už žalą, prisidėtą prie sąjungininkių veikimo Lietuvoje patrauklumo, stiprintų Lietuvos, kaip patikimos priimančiosios valstybės, reputaciją įgyvendinant kolektyvinės gynybos įsipareigojimus pagal Šiaurės Atlanto sutartį.

Lietuvos Respublikos aviacijos įstatymo Nr. VIII-2066 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymu Nr. XIV-3144, priimtu 2024 m. lapkričio 12 d., buvo pakeista Aviacijos įstatymo 18 straipsnio 8 dalis, nustatant teisę Lietuvos kariuomenei jos veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nustatytais pagrindais ir sąlygomis visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje panaudoti karinę jėgą ne tik prieš bepiločius orlaivius, bet ir prieš kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius oru.

Kartu pažymėtina, kad priimant minėtus Aviacijos įstatymo pakeitimus atitinkami pakeitimai Karinės jėgos naudojimo statute nebuvo padaryti. Dėl to šiame statute nėra įtvirtinta teisė Lietuvos kariuomenei panaudoti karinę jėgą prieš kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius oru.

Siekiant užtikrinti tarpusavyje derantį teisinį reguliavimą ir sudaryti sąlygas tinkamai įgyvendinti Lietuvos kariuomenei pavestus uždavinius, projektu siūloma Karinės jėgos naudojimo statute nustatyti teisę Lietuvos kariuomenei panaudoti karinę jėgą prieš kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius oru, tais pačiais pagrindais ir sąlygomis, kaip ir prieš bepiločius orlaivius.

Projekto tikslai:

- stiprinti teisinį tikrumą ir visuomenės pasitikėjimą Lietuvos kariuomene ir sąjungininkais;
- stiprinti sąjungininkų pajėgų priėmimo teisinę aplinką Lietuvoje;
- Karinės jėgos naudojimo statuto nuostatas suderinti su Aviacijos įstatymu, nustatant teisinį pagrindą panaudoti karinę jėgą prieš kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius oru.

Projekto uždaviniai:

- sukurti teisinę sistemą žalai, padarytai teisėtai panaudojus karinę jėgą, kompensuoti;
- nustatyti, kad Lietuva, kompensavusi sąjungininkų pajėgų teisėtais veiksmais ir tam tikrais atvejais neteisėtais veiksmais Lietuvos teritorijoje padarytą žalą, nereikalauja iš sąjungininkų atlyginti šios žalos.

Projekto ir Valstybės rezervo įstatymo Nr. VIII-1908 13 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto tikslas – nustatyti teisinį reguliavimą, užtikrinantį kompensacijoms mokėti reikalingų lėšų skyrimą ir naudojimą iš Krašto apsaugos ministerijai skirtų valstybės biudžeto asignavimų, papildomai šiam tikslui skirtų valstybės biudžeto asignavimų bei valstybės rezervo lėšų.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Projektus parengė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos Teisės departamento (direktorė Judita Nagienė, tel. +370 706 80 545, el. p. judita.nagiene@kam.lt) Teisėkūros skyriaus (vedėjas Tomas Vainius, tel. +370 706 80 563, el. p. tomas.vainius@kam.lt) patarėjas mjr. Mantas Keliotis (tel. +370 706 80 597, el. p. mantas.keliotis@kam.lt), Teisės taikymo ir atstovavimo skyriaus vedėjas Sergejus Montvila (tel. +370 618 69 348, el. p. sergejus.montvila@kam.lt) ir Lietuvos kariuomenės kanceliarijos Lietuvos kariuomenės Teisės departamento (laikinais einantis direktoriaus pareigas mjr. Saulius Dimša, tel. +370 680 65 267, el. p. saulius.dimsa@mil.lt) Teisės aktų vertinimo ir rengimo skyriaus (vedėja Žydrė Abourida, tel. +370 706 80 011, el. p. zydre.abourida@mil.lt) patarėjas mjr. Raimondas Ramonas (tel. +370 706 80 215, el. p. raimondas.ramonas@mil.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

3.1. CK 6.246 straipsnio 1 dalyje nustatoma civilinė atsakomybė, atsirandanti neįvykdžius įstatymuose nustatytos pareigos arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai draudžia atlikti, arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, o CK 6.245 straipsnio 1 dalyje nustatyta prievolė šaliai, padariusiai nuostolius (žalą), juos atlyginti.

CK 6.246 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad teisėtais veiksmais padaryta žala turi būti atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Įstatymuose nėra reglamentuojamas žalos atlyginimas panaudojus karinę jėgą, kai karinė jėga panaudota teisėtai.

Įstatymuose neregamentuotas teisėtai karine jėga padarytos žalos kompensavimas.

3.2. Šiaurės Atlanto sutarties šalių susitarimo dėl jų karinių pajėgų statuso (NATO SOFA) 8 straipsnio 5 dalies i punktą nustato, kad siunčiančioji valstybė kompensuoja priimančiajai valstybei 75 procentus žalos, kurią jos ginkluotosios pajėgos padarė vykdydamos tarnybines pareigas. Toks teisinis reguliavimas parodo atsakingų valstybės institucijų pareigą kiekvienu atveju inicijuoti žalos išreikalavimo procesą, nes Lietuvos Respublikos nacionaliniuose teisės aktuose nėra nustatyta nei procedūra, nei kompetentinga institucija, turinti teisę atsisakyti reikalavimo, kad siunčiančioji valstybė kompensuotų jai tenkančią 75 procentų žalos dalį.

3.3. Aviacijos įstatymo 18 straipsnio 8 dalyje numatyta, kad krašto apsaugos sistemos institucijos jų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nustatytais pagrindais ir sąlygomis turi teisę visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje panaudoti šaunamuosius ginklus prieš bepiločius orlaivius ir kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius oru. Karinės jėgos naudojimo statuto 8 straipsnio 1 dalies 8 punktas ir 10 straipsnio 2¹ ir 3 dalis nustato, kad esant atitinkamoms sąlygoms karinė jėga gali būti panaudota tik prieš bepiločius orlaivius, nenumatant karinės jėgos panaudojimo prieš kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius oru.

3.4. Lietuvos Respublikos valstybės rezervo įstatymo 13 straipsnio 1 dalyje nustatyti valstybės rezervo naudojimo atvejai, tačiau joje nėra numatyta galimybės valstybės rezervo lėšas naudoti žalai, atsiradusiai panaudojus karinę jėgą, atlyginti.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

4.1. Projekto 5 straipsniu papildytame Karinės jėgos naudojimo statuto 18 straipsnyje (toliau – Statuto 18 straipsnis) įtvirtinamas specialus žalos, atsiradusios dėl teisėto karinės jėgos panaudojimo, kompensavimo mechanizmas. Šis mechanizmas savo teisine prigimtimi nėra grindžiamas civilinės deliktinės atsakomybės institutu už neteisėtais veiksmais padarytą žalą, o yra savarankiškas, įstatymu nustatytas valstybės kompensavimo modelis, taikomas *ex lege* tais atvejais, kai žala atsiranda dėl teisėtų valstybės veiksmų, vykdomų įgyvendinant konstitucinę pareigą užtikrinti nacionalinį saugumą ir krašto apsaugą.

Atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo oficialiąją konstitucinę doktriną, įstatymų leidėjas, reguliuodamas teisės į žalos atlyginimą (kompensavimą) įgyvendinimo apimtį, formas ir sąlygas, turi diskreciją pasirinkti kompensavimo modelį, tačiau privalo laikytis konstitucinių teisinės valstybės, teisinio aiškumo, teisėtų lūkesčių apsaugos, proporcingumo principų bei užtikrinti, kad nebūtų paneigta pačios konstitucinės teisės į žalos atlyginimą esmė. Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad įstatymų leidėjas gali diferencijuoti žalos atlyginimo (kompensavimo) mechanizmus pagal žalos atsiradimo pagrindą, valstybės vykdomų funkcijų pobūdį ir viešojo intereso svarbą, jeigu toks diferencijavimas grindžiamas objektyviais ir racionaliais kriterijais, yra konstituciškai pateisinamas ir nepažeidžia teisės esmės.

Įvertinus šiuos konstitucinius kriterijus, Statuto 18 straipsnyje pasirenkamas modelis, pagal kurį kompensavimas apima tik tiesioginius turtinius nuostolius. Toks reguliavimo pasirinkimas grindžiamas tuo, kad karinės jėgos panaudojimas vykdomas išskirtinėmis, dažnai operatyvaus reagavimo ir padidinto neapibrėžtumo situacijomis, kai valstybės institucijos privalo nedelsdamos priimti sprendimus, siekdamos užkardyti ar neutralizuoti grėsmę nacionaliniam saugumui, visuomenės saugumui ar gyvybiškai svarbiems interesams.

Šiomis aplinkybėmis įstatymų leidėjas siekia užtikrinti kompensavimo modelį, kuris būtų aiškus, vienodai taikomas, administraciniu požiūriu įgyvendinamas ir leistų objektyviai nustatyti kompensuotinos žalos dydį. Tiesioginių turtinių nuostolių kompensavimas atitinka teisinio tikrumo ir teisinio aiškumo reikalavimus, nes leidžia remtis objektyviai nustatomais ir patikrinamais žalos vertinimo kriterijais. O neturtinė žala iš prigimties yra individualizuota, sunkiau standartizuojama ir pasižymi didesniu vertinimo diskrecijos laipsniu, todėl jos įtraukimas į šį specialų kompensavimo mechanizmą būtų nesuderinamas su siekiu užtikrinti operatyvų, vienodą ir prognozuojamą mechanizmo taikymą.

Kartu numatoma ir galimybė įgyti regreso teisę į subjektus, dėl kurių veiksmų kilo būtinybė panaudoti karinę jėgą. Įprastai padarius žalos, teisę į žalos atlyginimą įgytų nukentėjusioji pusė, tačiau pagal siūlomą reguliavimą nukretėjusiajai pusei žala būtų kompensuota, todėl kompensuojantysis subjektas turėtų įgyti regreso teisę.

Statuto 18 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė, atsižvelgiant į kompensacijos dydį ir valstybės finansines galimybes, kompensacijos išmokėjimą išdėstyti per 10 metų. Toks reguliavimas leidžia užtikrinti valstybės finansinį tvarumą, ypač situacijose, kai dėl karinės jėgos panaudojimo galėtų atsirasti didelės apimties ar sisteminio pobūdžio žala.

Sprendimą dėl kompensacijos skyrimo siūloma pavesti priimti Vyriausybės įgaliotai institucijai – Krašto apsaugos ministerijai (toliau – KAM) iš jai Lietuvos Respublikos biudžeto patvirtinimo įstatymu skirtų ar papildomai šiam tikslui skirtų asignavimų arba valstybės rezervo lėšų. Projektu kartu su Valstybės rezervo įstatymo Nr. VIII-1908 13 straipsnio pakeitimo įstatymo projektu siūlomas nustatyti lankstus žalos atlyginimo finansavimo mechanizmas, numatantis alternatyvius finansavimo šaltinius: KAM skirtus asignavimus, papildomai KAM skiriamus asignavimus arba valstybės rezervo lėšas. Galimybė naudoti KAM skirtus asignavimus sudaro prielaidas operatyviai atlyginti nedidelio masto žalą iš KAM vidinių resursų (pvz., sutaupytų lėšų), taip mažinant administracinę naštą kreipiantis dėl papildomų lėšų. Finansavimas papildomai šiam tikslui skiriamais asignavimais ar valstybės rezervo lėšomis numatomas siekiant užtikrinti kompensacijų išmokėjimą tais atvejais, jei žalos mastas viršytų KAM finansines galimybes. Siūlomas modelis atitiktų Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo principus ir užtikrintų, kad kompensavimo procesas neišvengiamai nepaveiktų svarbiausių gynybos pajėgumų vystymo finansavimo.

Pagal Statuto 18 straipsnio 2 dalį, kompensacija nemokama, jeigu nukentėjęs subjektas nesikreipė dėl kompensacijos per 3 metus nuo žalos atsiradimo dienos. Toks terminas nustatomas siekiant užtikrinti teisinį aiškumą, teisinį tikrumą ir efektyvų valstybės finansinių įsipareigojimų planavimą. Praėjus ilgesniam laikui nuo įvykio tampa sudėtingiau objektyviai nustatyti žalos atsiradimo aplinkybes, priežastinį ryšį tarp karinės jėgos panaudojimo ir atsiradusios žalos bei tikslų žalos dydį. Be to, ilgainiui gali būti prarandami ar sunkiau surenkami žalos faktą ir apimtį patvirtinantys įrodymai. Trejų metų terminas laikytinas pakankamu, kad nukentėjęs asmuo galėtų įvertinti patirtą žalą, surinkti reikalingus dokumentus ir kreiptis dėl kompensacijos, kartu užtikrinant, kad valstybė nebūtų neribotą laiką saistoma potencialių finansinių įsipareigojimų dėl seniai įvykusių įvykių. Toks terminas taip pat dera su Lietuvos teisėje plačiai taikomu trejų metų ieškinio senaties terminu reikalavimams dėl žalos atlyginimo, nustatytu CK 1.125 straipsnio 9 dalyje.

Statuto 18 straipsnio 3 dalimi siūloma nustatyti, kad žalos, įskaitant ir žalos, padarytos neteisėtais veiksmais, dydžių nustatymo, taip pat žalos atlyginimo ir kompensacijos skyrimo tvarką detalizuoja Vyriausybė. Ši nuostata apima procedūrinių aspektų reglamentavimą, įskaitant žalos vertinimo metodikas, dokumentų pateikimo reikalavimus, sprendimų priėmimo terminus, žalos ir kompensacijų skyrimo tvarką.

Numatomas reguliavimas sudarys prielaidas sukurti efektyvų ir skaidrų žalos atlyginimo bei kompensavimo procesą, sumažins teisinio neapibrėžtumo riziką, užtikrins vienodos praktikos formavimą ir didins asmenų pasitikėjimą valstybės institucijų sprendimais. Taip pat tikėtina, kad aiški ir detali procedūrinė tvarka leis greičiau nagrinėti prašymus ir mažins administracinę našą tiek institucijoms, tiek nukentėjusiems asmenims.

Statuto 18 straipsnio 4 dalis nustato, kad Lietuva, kaip priimančioji valstybė, išmokėjusi kompensaciją už kitų NATO valstybių ginkluotųjų pajėgų ar jų narių teisėtu karinės jėgos panaudojimu padarytą žalą, nereikalauja iš šių valstybių, ginkluotųjų pajėgų ar jų narių kompensuoti dalies išmokėtos sumos pagal tarptautiniuose susitarimuose nustatytą žalos pasidalijimo mechanizmą ir pati prisiima visišką išmokėtų sumų finansinę našą. Taip pat nustatoma galimybė kompetentingam subjektui, atsižvelgiant į nacionalinio saugumo ir gynybos interesus, priimti sprendimą nereikalauti iš kitų NATO valstybių kompensuoti išmokėtos sumos ir tais atvejais, kai šių valstybių ginkluotosios pajėgos ar jų nariai žalą padarė neteisėtais veiksmais. Pažymėtina, kad Šiaurės Atlanto sutarties šalių susitarimo dėl jų karinių pajėgų statuso VIII straipsnyje nustatytas žalos pasidalijimo mechanizmas suteikia priimančiajai valstybei teisę reikalauti kompensacijos iš siunčiančiosios valstybės, tačiau neįpareigoja šia teise naudotis visais atvejais. Todėl siūlomu reguliavimu nėra nukrypstama nuo Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų, o nacionaliniu lygmeniu nustatoma, kaip bus įgyvendinama iš tarptautinės sutarties kylanti teisė. Pažymėtina, kad teisė priimti sprendimą nereikalauti kompensuoti išmokėtos sumos padarius žalos neteisėtais veiksmais būtų išimtinio pobūdžio teisė ir kiekvienu atveju sprendimas būtų priimamas individualiai.

Toks reguliavimas sudarys palankesnes sąlygas dislokuoti siunčiamus NATO valstybių ginkluotųjų pajėgų vienetų ir jiems veikti Lietuvos teritorijoje, nes sumažins jų finansinę ir teisinę riziką, susijusią su galimais padarytos žalos atlyginimo reikalavimais. Toks sprendimas taip pat prisidės prie sąjungininkų tarpusavio pasitikėjimo ir solidarumo stiprinimo, skatinant glaudesnę karinį bendradarbiavimą ir efektyvesnę bendrų veiksmų planavimą bei vykdymą.

Priėmus Statuto 18 straipsnyje siūlomą reguliavimą būtų aiškiai apibrėžta žalos, atsiradusios dėl karinės jėgos panaudojimo, kompensavimo sistema, užtikrinant nukentėjusių asmenų teisių apsaugą ir teisinį aiškumą. Taip pat būtų nustatytas aiškus valstybės institucijų kompetencijos ir sprendimų priėmimo mechanizmas, sudarant prielaidas operatyviai spręsti žalos kompensavimo klausimus.

4.2. Siekiant suderinti Aviacijos įstatymo ir Karinės jėgos naudojimo statuto nuostatas, Projekto 2 straipsnyje atliekamu Karinės jėgos naudojimo statuto 8 straipsnio pakeitimu siūloma nustatyti, kad kariai, vykdydami jiems pavestas užduotis, individualiuosius ginklus ir specialiąsias priemones turėtų teisę panaudoti prieš autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius ore, jeigu jie kelia grėsmę krašto apsaugos sistemos institucijų veiklos saugumui.

Pakeitimo poreikį lemia spartus technologijų vystymasis, dėl kurio atsiranda vis daugiau įvairių autonominių ar nuotoliniu būdu valdomų ore judančių objektų. Dalis šių objektų formaliai nepatenka į bepiločių orlaivių sąvoką arba dėl teisinio neapibrėžtumo gali būti vertinami nevienareikšmiškai. Atitinkamai jų atžvilgiu nėra aiškiai nustatytos skrydžių sąlygos, apribojimai ar naudojimo tvarka, kaip tai yra reglamentuota bepiločių orlaivių atžvilgiu.

Paminėti objektai gali kelti analogiškas grėsmes kaip ir bepiločiai orlaiviai – būti naudojami žvalgybai, informacijai rinkti, infrastruktūrai trikdyti ar kitais destruktiviais tikslais. Tačiau dėl spartaus technologijų vystymosi ir nuolat atsirandančių naujų autonominių bei nuotoliniu būdu valdomų ore judančių objektų rūšių iš anksto sudėtinga prognozuoti, kokioms konkrečioms krašto apsaugos sistemos institucijų veiklos sritims jie gali daryti poveikį ateityje ir kokiais būdais toks poveikis gali būti daromas. Dėl šios priežasties teisinis reguliavimas neturėtų būti siejamas su baigtiniu galimų grėsmių sąrašu. Esminė saugotina vertybė yra krašto apsaugos sistemos institucijų veiklos saugumas, todėl kariams turi būti sudarytos teisinės prielaidos reaguoti į bet kokius bepiločius orlaivius ar kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius ore, kai jų naudojimas kelia grėsmę šiam saugumui.

Atsižvelgiant į tai, siūloma nustatyti teisinį reguliavimą, kuris sudarytų sąlygas panaudoti karinę jėgą prieš bepiločius orlaivius ir kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius ore, kai jų naudojimas kelia grėsmę krašto apsaugos sistemos institucijų veiklos saugumui. Toks reguliavimas leistų krašto apsaugos sistemos institucijoms operatyviai ir veiksmingai reaguoti į sparčiai besikeičiančią saugumo aplinką bei technologinę pažangą, kuri lemia nuolat atsirandančias naujas ore veikiančių autonominių sistemų rūšis ir jų naudojimo būdus. Kadangi iš anksto neįmanoma numatyti visų technologinių sprendimų ir jų keliamų grėsmių pobūdžio, pernelyg detalus ar baigtiniu objektų sąrašu grindžiamas teisinis reguliavimas galėtų apriboti valstybės gebėjimą laiku ir efektyviai reaguoti į realias grėsmes. Kartu pažymėtina, kad siūlomas reguliavimas nesudaro prielaidų naudoti neribotą karinę jėgą. Sprendimai dėl karinės jėgos panaudojimo ir toliau turėtų atitikti Karinės jėgos naudojimo statuto 4 straipsnyje įtvirtintus būtinumo, proporcingumo ir kitus bendruosius karinės jėgos naudojimo principus. Be to, karinės jėgos naudojimo sąlygos ir tvarka būtų detalizuojamos Karinės jėgos naudojimo statuto 14 straipsnyje įtvirtintomis kovos veiksmų taisyklėmis, kurias tvirtina kariuomenės vadas arba krašto apsaugos ministras ir kuriose nustatomos konkrečios karinės jėgos panaudojimo sąlygos bei aplinkybės.

Siūlomu pakeitimu siekiama pašalinti esamą teisinio reguliavimo spragą, užtikrinti teisinio reguliavimo nuoseklumą, kartu užtikrinant, kad krašto apsaugos sistemos institucijos turėtų pakankamas teisines prielaidas veiksmingai neutralizuoti tiek dabar žinomas, tiek ateityje atsirastančias technologines grėsmes.

Siekiant suderinti Aviacijos įstatymo ir Karinės jėgos naudojimo statuto nuostatas, Projekto 3 straipsnyje atliekamais Karinės jėgos naudojimo statuto 10 straipsnio pakeitimais siūloma nustatyti, kad karinė jėga gali būti naudojama ne tik prieš bepiločius orlaivius, bet ir kitus autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomus objektus, judančius ore.

Atsižvelgiant į pastaruoju laikotarpiu stebimus didėjančius iššūkius oro erdvės saugumo užtikrinimo srityje, susijusius tiek su incidentų dažnėjimu, tiek su jų kompleksiskumu, išryškėja poreikis kuo skubiau užtikrinti aiškų, nuoseklų ir operatyviai veikiantį teisinį reguliavimą, reglamentuojantį žalos kompensavimą tais atvejais, kai ji atsiranda dėl teisėto karinės jėgos panaudojimo. Atsižvelgiant į tai, siūloma Projekto įsigaliojimo data – 2026 m. rugpjūčio 1 d.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Teisėta karine jėga padarytos žalos kompensavimo mechanizmas palaikytų teigiamą Lietuvos kariuomenės ir sąjungininkų ginkluotųjų pajėgų įvaizdį visuomenėje net ir sudėtingų saugumo situacijų ar karinės jėgos panaudojimo atvejais. Be to, valstybei prisiėmus dalį atsakomybės už visuomenės patiriamus nuostolius tais atvejais, kai karinė jėga panaudojama siekiant apsaugoti

valstybės saugumą ir visuomenės interesus, būtų išlaikomas visuomenės solidarumas su valstybės gynybos politika ir stiprinama piliečių paramą gynybos pastangoms.

Priėmus Projektus neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Projektai įtakos kriminogeninei situacijai neturės – atlikus Projektų antikorupcinį vertinimą, nenustatyta antikorupciniu požiūriu rizikingų projektų normų (Lietuvos kariuomenės Korupcijos prevencijos skyriaus 2026 m. balandžio 16 d. pateikta teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažyma).

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Projektų įgyvendinimas įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Projektų nuostatos neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Siekiant į teisinę sistemą inkorporuoti Projektų nuostatas, kitų teisės aktų priimti, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Projektai parengti laikantis Valstybinės kalbos ir Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų.

11. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Projektai neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir Europos Sąjungos teisei.

12. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Projektams įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė turės nustatyti žalos dydžių nustatymo, žalos atlyginimo ir kompensacijos skyrimo tvarką. Taip pat reikės pakeisti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 29 d. nutarimą Nr. 1054 „Dėl valstybės ir Vyriausybės atstovavimo teismuose“ ir nustatyti įgaliojimus atstovauti Lietuvai ar Vyriausybei teismuose bylose dėl žalos, padarytos panaudojus karinę jėgą, atlyginimo.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Priėmus Projektus žalai kompensuoti būtų naudojamos valstybės biudžeto lėšos, tačiau šiam tikslui lėšų poreikis sunkiai prognozuojamas, nes tokio pobūdžio žalos atvejai reti ir priklauso nuo konkrečių aplinkybių. Kompensacijos būtų mokamos iš Krašto apsaugos ministerijai skirtų, papildomai šiam tikslui skirtų valstybės biudžeto asignavimų arba valstybės rezervo lėšų.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados
Specialistų vertinimų ir išvadų nebuvo gauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminių Projektų žodžių, kuriuos reiktų įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*, „bepiločiai orlaiviai“, „karinė jėga“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai
Nėra.
